

Laudatio: Prof. RNDr. Ivan Hubený, CSc.

Ivan Hubený se narodil v r. 1948 v Praze. O astronomii se zajímal od okolních let - od svých patnácti let docházel na Štefánikovu hvězdárnu a už v r. 1966 poprvé vystoupil v proslulém rozhlasovém pořadu Meteor. V téže roce maturoval na pražském Akademickém gymnáziu, načež studoval fyziku a astronomii na Matematicko-fyzikální fakultě UK v Praze, kde absolvoval v r. 1971. Nastoupil pak jako vědecký aspirant do stelárního odd. Astronomického ústavu ČSAV v Ondřejově. V r. 1974 získal na UK v Praze akademický titul RNDr. a v r. 1977 obhájil v ČSAV kandidátskou disertační práci v astrofyzice.

Po obhajobě se stal vědeckým pracovníkem stelárního odd., kde spolupracoval zejména s Ing. J. Hekelou, Dr. L. Kohoutkem, Dr. P. Heinzelem, Dr. S. Křížem, Dr. P. Harmancem a Dr. S. Šteflem na teoretických problémech hvězdných atmosfér. Vyvinul přitom samostatně unikátní program pro modely hvězdných atmosfér a akrečních disků i analýzu jejich spekter, známý pod kódovým označením TLUSTY, který dlouhodobě zdokonaloval, takže patří stále mezi nejlepší široce užívané programy v tomto oboru na světě.

Vzhledem ke svým politickým postojům byl šikanován tehdejšími vedeními Astronomického ústavu ČSAV, což ho vedlo k rozhodnutí odejít i s rodinou za dramatických okolností do exilu v r. 1986. Získal ihned místo v prestižní americké vědecké instituci Joint Institute for Laboratory Astrophysics na Universitě v Coloradu v Boulderu a od r. 1988 na High Altitude Observatory, National Center for Atmospheric Research rovněž v Boulderu. Od r. 1990 do r. 2001 pracoval jako samostatný vědecký pracovník v NASA Goddard Space Flight Center v Greenbeltu, MD, kde se významně podílel na pozorování a zpracování údajů ze spektrografů GHRS a STIS Hubbleova kosmického teleskopu. Od r. 2001 pracuje v Tucsonu v Arizoně jako vedoucí vědecký pracovník na National Optical Astronomy Observatory a také jako mimořádný profesor na katedře astronomie Arizonské univerzity.

Již ve svých prvních pracích publikovaných během zaměstnání v Ondřejově osvědčil mimořádnou erudici v teoretické astrofyzice a zručnost v programování rozsáhlých výpočtů syntetických spekter jak v optické tak ultrafialové oblasti spektra.

Během 15 let práce v Ondřejově publikoval celkem 45 původních vědeckých prací, většinou samostatně nebo jako první autor. Kvalita i kvantita jeho vědecké produkce odchodem do ciziny výrazně vzrostla, jak o tom svědčí dosud publikovaných 370 (!) prací, které získaly zatím téměř 5 800 (!) citací, s indexem $H = 39$ a počtem přes 15 citací na jednu publikovanou práci. To jsou scientometrické hodnoty, které řadí Dr. Hubeného s převahou na historické první místo mezi všemi českými astronomy, ať už působili či působí doma nebo v cizině.

Největšího ohlasu ve světové vědecké literatuře dosáhly Hubeného práce, týkající se modelů atmosfér a přenosu záření žhavých hvězd v tepelné nerovnováze, zahrnující údaje pro více než 10 milionů (!) spektrálních čar prvků od vodíku po železo a nikl. Tyto modely se postupně daří ověřovat v širokém spektrálním oboru od extrémní ultrafialové oblasti kolem 7 nm přes nejvýznamnější čáru vodíku Lyman-alfa (122 nm) až po blízké infračervené pásmo. Své modely však úspěšně rozšířil také pro chladnější hvězdy hlavní posloupnosti, dvojhvězdy s akrečními disky, novy, bílé trpaslíky, rentgenové dvojhvězdy s akrečními disky kolem černých děr a kvasary (mj. společné práce se svou dcerou Veronikou). V poslední době autor dokázal modelovat také atmosféry obřích extrasolárních planet a hnědých trpaslíků. Lze říci, že dnes již patří ke klasikům svého oboru.

Ivan Hubený přitom nikdy nezapomněl na svůj český původ.

Publikoval v zahraničí práce s Prof. Miroslavem Plavcem, Prof. Petrem Harmancem a Dr. Jánem Budajem a jakmile to bylo možné po r. 1989, vrací se na semináře a delší přednáškové stáže, zejména na svou Alma mater. Byl členem ČAS od r. 1966 do svého odchodu do exilu o 20 let později. V letech 1984-86 byl členem redakční rady mezinárodního časopisu Bulletin of the Astronomical Institutes of Czechoslovakia. Od r. 1977 je členem Mezinárodní astronomické unie (IAU), v níž v letech 1979-1985 a 1991-97 byl členem organizačního výboru 36. komise IAU a nyní od r. 2004 je členem organizačního výboru 29. komise IAU. Od r. 1987 je členem Americké astronomické společnosti a v r. 2003 byl zvolen čestným členem Učené společnosti ČR.

Z těchto důvodů je zřejmé, že udělení Nušlovy ceny ČAS Dr. Ivanu Hubenému je důstojným pokračováním tradice, nastoupené ČAS po obnovení Ceny právě před 10 lety.

Jiří Grygar